

מהדורת קרו טללי ברנה.

משנה תורה להרמב"ם

המבואר

ביאור רמב"ם

ילקוט ביאורים

מקורות ההלכה

מבוא והקדמות

הַלְכוֹת תְּרוּמוֹת

יש בכללן שמונה מצות. שתים מצות עשה, ושש מצות לא תעשה:

וזה הוא פרטן:

- א. להפריש תרומה גדולה: ב. להפריש תרומת מעשר: ג. שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה, אלא יפריש על הפרד: ד. שלא יאכל זר תרומה: ה. שלא יאכל אפילו תושב כהן או שכיר תרומה: ו. שלא יאכל ערל תרומה: ז. שלא יאכל כהן טמא תרומה: ח. שלא תאכל חללה תרומה ולא מורם מן הקדשים:
- ובאר מצות אלו בפרקים אלו:

הרדב"ז זרעים - הלכות תרומות פ"א כסף משנה

אחר שסידר רבינו מתנות העניים סידר מתנות הכהנים, ופתח בתרומה על סדר הפרשת תרומות ומעשרות כי התרומה קודמת לכל אע"ג שאין זה סדר התנא:

פ"א א התרומות והמעשרות וכו' בין בפני הבית וכו'.

חלה פ"ב (מ"ב), ספרי פרשת קרח (פ"ג). והיינו קודם שנזנה הבית ולאחר שנזנה פעם ראשונה שזאו כולם, אצל ציט שני שלא זאו כולם, לא נהגו תרומות ומעשרות אלא מדבריהם, לדעת רבינו. וכן מתנא ממה שכתב בסוף הפרק (ה"ו): **ונביאים** התקינו וכו'.

פרק א

א התרומות והמעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. ונביאים התקינו שיהו נוהגות אפילו בארץ שנער, מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורב ישראל

הולכין ושכין שם. והחכמים הראשונים שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב, מפני שהם סביבות לארץ ישראל: **ב** ארץ ישראל האמורה בכל מקום וכו'. נפ"ק דע"ו (ב). אפילו רבי מאיר ורבי יוסי, כיצט יחד אי היו כיצט, ופסק רבינו כרבי יוסי דאמר ללא היו כיצט. ומפרש

האמורה והחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב, מפני שהם סביבות לארץ ישראל: **ב** ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא הארצות שכובשין מלך ישראל או נביא הארצות והמכות והמעשרות. ולא ידעתי למה לא הוכירו ארץ אדום, שגם היא קרובה לארץ. ושמה לא נחשבו שם ישראל, ולפיכך נראה, שאפילו נחשבו שם ישראל אין נוהג בהם תרומות ומעשרות, שאין לנו להוסיף על גזירתם. ומן צפ"ק דמרומות (מ"ה) אין תורמין מפירות הארץ על פירות חוזה לארץ, ולא מפירות חוזה לארץ על פירות הארץ, הא למדת, שהתרומה והמעשר נחשבו לארץ, מדרבנן: **ב** א"י האמורה בכל מקום וכו'. סוף ערכין (ג): ויחשבו שציעת פרק ו' (ה"ב) למדנו דעבר היכר נקרא ארץ ישראל וציעת מן התורה. והא דלמיינן לעיל עמון ומואב, היינו מה שלא נטהר נסיון מלך האמורי:

משנה למדך

פ"א א התרומות והמעשרות וכו'. הנה הרב לחם משנה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין (ה"ב) תמה על רבינו, למה לא מנה כאן הלאו של ו'לא תחללו את קדשי בני ישראל' (ויקרא כט ט), שהיא אזהרה לאוכל מן הטבל, ע"כ. וכבר הביא רבינו לאו זה בתחלת הלכות מאכלות אסורות, כי שם ביתו:

מקורות וצינונים

- א. להפריש תרומה גדולה - סמ"ג עשין קלג. חינוך מצוה תקו. וראה ספר המצוות עשה קכו וקמד, ולהלן פ"ב ה"א: **ב**. להפריש תרומת מעשר - סמ"ג עשין קלד. חינוך מצוה שצו. וראה ספר המצוות עשה קכט, ולהלן פ"ג ה"ב: **ג**. שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה - סמ"ג לאוין רנג. חינוך מצוה עב. וראה ספר המצוות ל"ת קנד, ולהלן פ"ג ה"ג: **ד**. שלא יאכל זר תרומה - סמ"ג לאוין רנד. חינוך מצוה רפ. וראה ספר המצוות ל"ת קלג, ולהלן פ"ו ה"ה: **ה**. שלא יאכל אפילו תושב כהן או שכיר תרומה - סמ"ג לאוין רנה. חינוך מצוה רפא. וראה ספר המצוות ל"ת קלד, ולהלן פ"ו ה"ה: **ו**. שלא יאכל ערל תרומה - סמ"ג לאוין רנז. חינוך מצוה רפב. וראה ספר המצוות ל"ת קלה, ולהלן פ"ו ה"ו: **ז**. שלא יאכל כהן טמא תרומה - סמ"ג לאוין רנו. חינוך מצוה רעט. וראה ספר המצוות ל"ת קלו, ולהלן פ"ו ה"א: **ח**. שלא תאכל חללה תרומה - סמ"ג לאוין רנז. חינוך מצוה רפג. וראה ספר המצוות ל"ת קלז, ולהלן פ"ו ה"ז:
- פ"א א** התרומות והמעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל - קידושין לו: 'כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ'. חולין קלו. 'מה תרומה בארץ אין בחוצה לארץ לא'. סמ"ג עשין קלג. טור ושו"ע יו"ד סימן שאל ס"א. וראה ספר המצוות עשה קכז: **בין בפני הבית** וכו' - ביכורים פ"ב מ"ג 'שהתרומה והמעשר וכו' ונוהגים וכו' בפני הבית ושלא בפני הבית'. וראה להלן הכ"ו: **ונביאים** התקינו - ידים פ"ד מ"ג 'וככל מעשה נביאים'. וראה להלן ה"ו, והלכות מעשר שני פ"א ה"ד: **והחכמים הראשונים** התקינו וכו' **בארץ מצרים** - ידים פ"ד מ"ג 'מצרים מעשה זקנים'. תוספתא ביכורים פ"א ה"ו 'שהתרומה ומעשר שני נוהגין בעמון ומואב'. וראה הלכות מתנות עניים פ"ו ה"ה: **ובארץ עמון ומואב מפני שהם סביבות לא"י** - ידים פ"ד מ"ג 'עמון ומואב שהם קרובים: **ב**, ארץ ישראל האמורה בכל מקום - וראה הלכות מלכים פ"ה ה"ו, ושו"ת סימן שפט:

רצונו, דכיוצא יחיד, היינו כל שאינו מדעת רוב ישראל: ג הארצות שבבש דוד וכו'. משמע מהכא, שאם נכבשה כל א"י, ואח"כ הלך מלך ישראל על פי צ"ד וכבשה מקומות, אע"פ שאינן מן הארץ שנחמה לאברהם אבינו, יש להן קדושה כשאר א"י. וצ"ל מהסס זה, דלילמא דוקא לענין שנוהג בה תרומות ומעשרות מן התורה, אבל לענין קדושת א"י ממנה, לא, וצ"ל:

ד סוריא יש דברים וכו'. גיטין פ"ק (ט.ד.ט.) ת"ר, ג' דברים שותפה סוריא לארץ ישראל, ובשלושה לחו"ל. עברה טמא כחור"ל, והמוכר עבדו לסוריא כמוכר בחו"ל, והמוכר גטו מסוריא כמביא מחו"ל לארץ. ובשלושה כארץ ישראל, חייבת צממער ובשביעית כארץ ישראל, והרוצה ליכנס בטהרה, נכנס, והקונה שדה בסוריא כקונה בסוריא ירושלים. ומפרש, דקא סבר כיצוץ יחיד שמיא כיצוץ, ולא קי"ל הכי, אלא כיצוץ יחיד לא שמיא כיצוץ, וזהו שכתב רבינו, והכל בסוריא מדברי סופרים: ה ב"ב שהחזיקו עו"י מצרים וכו'. פ"ק דחולין (ו:) העד מ"ר, יהושע בן ירוח, בן חמיו של ר' אבהו, לפני רבי על ר' מאיר, שאכל עלה של ירק צבית שאן, והמיר רבי את צית שאן כולה על ידו. ואמרין עלה (שם ו, א) א"ר שמעון בן אליקים משום רבי אלעזר בן פרמ, שאמר משום רבי אלעזר בן שמוע, הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי צבל, וקא סברי קדושה ראשונה קדושה לשעתה ולא קדושה לעמיד לצוא, והימחו כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, וצית שאן היא מאותם שהניחו. ואי קדושה לעמיד לצוא, לא היו יכולין להניחה. וכיון דרבי עבד עובדא, משמע דהלכתא היא. ואח"כ, ה"ל שנתקדשה, קדושה שבה להיכן כולה. ורבינו כתב, לפי שהיתה מפני הכיצוץ צבל, קדושה לשעתה ולא לעמיד לצוא. ונראה לדעתו, לפי שלא קדושה צפה, אלא צימי עזרא קדושה צפה. ועדיין יש לשאול, ולמה לא קדושה יהושע צפה ותהיה קדושה לעולם. וי"ל, שיעוד היה שעמיה ליתר, ואם יקדשה קדושת עולם לא תהיה תקנה לעניים בשביעית, ומה הטעם היחוס

רצונו, דכיוצא יחיד, היינו כל שאינו מדעת רוב ישראל: ג הארצות שבבש דוד וכו'. זו הוא סוריא שהזכירה דינה צממה מקומות צממא. ומה שכתב, ומפני מה ירדו ממעלת א"י וכו', צסיפרי סוף פרשת והיה עקב (פ"ה), וירושלמי רפ"ב דלהל (ה"ב): ד סוריא יש

דברים שהיא בהו כארץ ישראל וכו'. פ"ק דגיטין (ט.ד.ט.) ומה שכתב, והקונה בה קרקע, כקונה בא"י, הכי משמע צממנה ספ"ו דלמאי (מ"ב). ומה שכתב, והכל בסוריא מדברי סופרים, כלומר, דאלו מדין תורה פטורה, כיון שאינה מן הארץ שניטתה לאברהם. וקשיא לי, למה הוזכרו ליטין טעם צפ"ק דגיטין לחיוב סוריא צממערות ובשביעית, משום דקסבר כיצוץ יחיד שמיא כיצוץ, הוה ליה למימר דלפילו למא"ד דמדלוריימא פטורה, דכיצוץ יחיד לא שמיא כיצוץ, לא אמרו חייבת אלא מדברי סופרים. ושמה יש לומר, דהוה ממי למימר הכי, אלא דבעא ליתויז מתניתין אפילו תימא דחייבת מדלוריימא. והר"י קורקוס ז"ל תיר, דטעמא משום דקמני בה חייבת צממנה ומעשרות כא"י, משמע דחייבת מן התורה כא"י קאמר, ומשום הכי הוזכר לאוקומה כמא"ד שמיא כיצוץ: ה ב"ב שהחזיקו עו"י מצרים וכו'. בסוף ערכין (ג:) אפילונו תנאי קדושה ראשונה, אי קדושה לשעתה או לעמיד לצוא. וצפ"ק דחולין עלה ז' (ו, א), גבי רבי שהעידו לפניו על ר"מ שאכל עלה ירק צבית שאן, והמיר רבי את צית שאן כולה על ידו, ואמרין עלה, אמר ר"ש בן אליקים משום ר"א בן פרמ, משום ר"א בן שמוע, הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי צבל, וקסבר, קדושה ראשונה קדושה לשעתה ולא קדושה לעמיד לצוא, והימחו כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית. ואח"כ ממי צפ"ק דינמות (טו.) וצפ"ק דחגיגה (ג.) כיון דכל הני רבנמא אמרו הכי, ורבי דמתא הוא סבר הכי, וגם עשה מעשה, פסק רבינו כמוהו. ומה שכתב רבינו שרבי נמנה על אשקלון ופטרה

מקורות וצינונים

ה"ח, והלכות עבדים פ"ח ה"י: והקונה בה קרקע - חלה פ"ד מ"א הקונה בסוריא כקונה בפרזור בכיבושיו. וראה להלן ה"ט"ו, והלכות שבת פ"ו ה"א, והלכות כלאים פ"ח ה"ג, והלכות מעשר שני פ"א ה"ד, והלכות שמיטה ויובל פ"ד ה"ז: והב"ב בסוריא מדברי סופרים - גיטין מז. תנא במאי עסקין בסוריא וקסבר כיבוש יחיד לא שמיא כיבוש. וראה לעיל ה"ב, והלכות ביכורים פ"ב ה"א: ה ב"ב שהחזיקו עו"י מצרים - חולין ז. הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי צבל וקסבר קדושה ראשונה קדושה לשעתה ולא קדושה לעמיד לצוא והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית. וראה הלכות ביכורים פ"ה ה"ח, והלכות בית הבחירה פ"ו ה"ט, ורש"י סימן קכח: קדושה שעתה ולא קדושה לעמיד לצוא - ראה הלכות שמיטה פ"ב ה"ט, ורש"י סימן שט:

מדעת רוב ישראל - ע"ז כא. וכיבוש יחיד לא שמיא כיבוש. וראה הלכות מלכים פ"ה ה"ו: אינו נקרא א"י לענין שינהגו בו כ"ב המצוות - ראה הלכות מלכים פ"ה ה"ב: ומפני זה חלק יהושע - ראה יהושע יח א-י: כדי שלא יהיה כיבוש יחיד - ע"ז כא. וכיבוש יחיד לא שמיא כיבוש: ג הארצות שבבש דוד - ספרי עקב נא 'מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובה ואין מצוות ונהגות שם אמרת דוד עשה שלא כתורה התורה אמרה משתכבשו ארץ ישראל תהו רשאים לכבש חוצה לארץ והוא לא עשה כן. וראה פיה"מ דמאי פ"ו מ"א: וכיוצא בהן - ראה להלן ה"ט: אינו כא"י כ"ב דבר - ראה להלן ה"ד: ד סוריא - גיטין ת. בשלושה דרכים שותפה סוריא לארץ ישראל ובשלושה לחו"ל. וראה הלכות ע"ז פ"ה ה"ג, והלכות גירושין פ"ו ה"י, והלכות מאכלות אסורות פ"י ה"א, והלכות טומאת מת פ"א ה"י, והלכות מכירה פ"ד

מקמת מקומות צלל קדושה צימי עזרא: ביון שעלוי בני הגולה ירושלמי שביעית פרק ג' ארלות (פ"ו ה"ב), מונה כל המקומות שהחזיקו עולי צבל, ואשקלון כלתון, וזהו שכתב רבינו [דרבין] גמנה על אשקלון ופטרה מן המעשר. ואיכא למידק הכא, דעולי צבל קדושה לשעתה ולעמיד לצל, וא"כ תרומות ומעשרות נהגו צימני שני מן המורה, ורבינו כתב בסוף הפרק (הכ"ו), שלא נהגו אלא מדרבנן, דבעינן ביאת כולכם, וצימני עזרא לא עלו כולם. ורואימי מי שכתב, דלא הויעלה קדושת עזרא, כיון שלא נצלו כולם למפרע, אלא מדברייהם, אבל כל ימי הביט עשו הכל כדון מורה, תרומות ומעשרות, שמיטין, ומנו יוצלות, כי היו מנפין תמיד צביאתן, אבל אחר החורבן נתיאשו מביאתם, ושאר חיצות מדברייהם לצד זמן הזה, וזה דעת הרמב"ם ז"ל, עכ"ל. ואין זה נכון כלל, כיון דבעינן ביאת כולם, ולא צלו, איך אפשר שהיו נוהגין בתרומות ומעשרות מן המורה, ומי יאמין שיחלף זהם צין קודם יאוש לאחר יאוש, והלא כבר נתיאשו מעשרת השבטים שאלה נודע מקומם, ואין יהיו נוהגים מן המורה. והנכון צוה, שהועילה קדושת עזרא לכל הדברים שלא היו תלויים צביאת כולם, כגון שמיטין ויוצלות, וצמי ערי חומה, וזכורים, וקדושת ירושלים והמקדש, אבל תרומות ומעשרות ומהל, דבעינן ביאת כולם, אף צימי עזרא לא נהגו אלא מדברייהם. והשתא ניחא השגת הראב"ד ז"ל שכתב, לא התיר רבי אלא מעשר ירק ופירות האילן, הואיל שהם מדרבנן אפילו צ"ל, ע"כ. ורבינו סובר,

פִּינֵן שְׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוּלָּה וְהַחֲזִיקוּ בְּמִקְצַת הָאָרֶץ - קְדֻשָּׁה קְדֻשָּׁה שְׁנִיָּה הַעֹמֶדֶת לְעוֹלָם לְשַׁעֲתָה וְלַעֲתִיד לְבֹא. וְהַנִּיחוּ אוֹתָם הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהַחֲזִיקוּ בָּהֶם עוֹלָי מְצָרִים וְלֹא הַחֲזִיקוּ בָּהֶם עוֹלָי בְּכָל כְּשֶׁהָיוּ וְלֹא פְטָרוּם מִן הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשָׂרוֹת - כְּדֵי שְׂיִסְמְכוּ עֲלֵיהֶם עֲנִיִּים בְּשִׁבְעִית. * וְרַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ הַתִּיר בֵּית שְׁאָן מֵאוֹתָם * וְרַבֵּינוּ הַקְּדוֹשׁ הַתִּיר הַמְּקוֹמוֹת שְׁלֹא הַחֲזִיקוּ בָּהֶם עוֹלָי וּפְיֻרוֹת הָאֵילָן שֶׁהָיוּ מִדְּרַבְּנָן אֶף בְּכָל, וְהוּא נִמְנָה עַל אֲשֶׁקְלוֹן וּפְטָרָה מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת: וְ נִמְצָא כֵּל הַעוֹלָם לְעֲנִינֵי מְצוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּאֶרֶץ נַחֲלָק לְשֵׁלֶשׁ מַחֲלָקוֹת. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְסוּדָרָא, וְחוּצָה לְאֶרֶץ. וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַחֲלָק לְשָׁנִים, כֹּל שֶׁהַחֲזִיקוּ עוֹלָי בְּכָל חֵלֶק אֶחָד, וְכֹל שֶׁהַחֲזִיקוּ עוֹלָי מְצָרִים בְּכָל חֵלֶק שְׁנַי. וְחוּצָה לְאֶרֶץ נַחֲלָק לְשָׁנִים, אֶרֶץ מְצָרִים וְשֹׁנְעָר וְעַמּוֹן וְמוֹאָב - הַמְּצוֹת נוֹהֲגוֹת בָּהֶם מִדְּבָרֵי סוּפְרִים וּנְבִיאִים, וְשֹׁאֵר הָאֶרְצוֹת אֵין תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת נוֹהֲגוֹת בָּהֶן:

מן המעשרות, צירושלמי פ"ו דשביעית (ה"ב), שנמנו על אשקלון לפטרה מהמעשרות, אבל לא הוזכר שם רבי. ונראה שהיה צוספת רבינו כמו, שרבי נמנה עליה ופטרה. וצירושלמי פ"צ דמאפי (ה"ב), רבי המיר קסרין, רבי המיר צימ גזרין, רבי המיר כפר נמנ, ולא ידעמי למה לא הזכירם רבינו: וכתב הראב"ד, א"ל, לא התיר רבי וכו'. כן פירש"י (חולין שם ד"ה א"ל), וטעמו, מדאמרין שעל ידי שכל רבי מאיר עלה ירק המיר רבי אה צימ שאן, משמע דלא המיר אלא לענין ירק וכוונתה. וכן נראה מדברי המוספות (שם ד"ה והמיר). אבל רבינו לא משמע ליה הכי משום דמפסטה דלישנא דהמיר רבי אה צימ שאן ולא מפליג, משמע שהכל המיר. ועוד, דרבינו אויל לטעמיה שסובר שבזמן הזה, אף במקום שהחזיקו צו עולי צבל אפילו צימי עזרא אינה מן המורה, כמו שכתב בסוף פרק זה (הכ"ו), דהשתא אף דגן מירוש ויהנה אף צביעוש עולי צבל אינם אלא מדרבנן, ולא שאני לה צימ לירק ופירות. וז"ל הרשב"א צפ"ק דחולין (שם ד"ה והמיר), הרמב"ם סובר שאף צביעוש עולי מוצרים, יש מקומות שלא נהגו בהם אפילו ודאי, מפני שלא היו ישראל צביעוש שני מוצרים שם כל כך, והיו מקומות רחוקים מעיקר מקומות היישוב של ציבוש, והיו מעשר דצימ שאן שפטר לגמרי, עכ"ל. ודע שכתב רבינו בסוף פ"ו מהלכות צימ הצמירה (הט"ו), שהמקדש ירושלים קידשם שלמה לשעתה ולעמיד, וכתב בסוף עריות (פ"ח מ"ו), ולא אמרו קדושה ראשונה לא קידשה לעמיד לצל אלא צמיר ארץ ישראל, ונתן טעם לדבר: ו נמצא כ"ה העו"ם וכו'. מתבאר מתוך מה שקדם. ומה שכתב, ושאר ארלות אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן, המוספות צפ"ק דחולין (ו: ד"ה והמיר) כתבו, דצקלת מקומות מוכח דתרומה נוהגת בחו"ל לארץ, וצקלת מקומות מוכח דאינה נוהגת, והאריכו דבר, וצקפו כתבו הא דאמרין צירושלמי סוף חלה (פ"ד ה"ד), אמר ר"י, רבותינו שגולה היו מפרישים תרומה ומעשרות, עד שנצלו הרובים וצטלו אותם. מאן אינון הרובים, מרגמוניה. ושעל זה סמכו שלא להפריש תרומה ומעשרות בחו"ל:

משנה למ"ך

ה וְלֹא פְטָרוּם מִן הַתְּרוּמָה וְכו'. עיין בחידושי ה"ר עראמה ודוק. ועל מה שכתב רבינו, שרבינו הקדוש נמנה על אשקלון ופטרה, כתב מרן דלא הוזכר בירושלמי, ובתוספתא דאהלות פרק ח"י, הביאה הר"ש בפרק בתרא דאהלות משנה ח', אמרין בהדיא דרבי נמנה על אשקלון ופטרה.

מקורות וצינונים

כיון שעלו בני הגולה - ראה הלכות שמיטה ויובל פ"י ה"ג: כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית - ראה הלכות מתנות עניים פ"ו ה"ה, והלכות מעשר שני פ"א ה"ד, והלכות שמיטה ויובל פ"ד הכ"ז: ורבינו הקדוש התיר בית שאן - חולין ו: והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו: הראב"ד הלכות מעשר פ"א ה"ט: וישאר הארצות אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן - ירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג 'הכין בני ארעא דישראל על ברדין ואמרי' וכו':

ז אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עו"ץ מצרים וכו' עד מן החוט ולחזין חו"ט. צפ"ק דגיטין (טו). וכתב רבינו שמעון צפ"ו דשביעית (ה"ב), דטורי אמנון היינו ראש אמנה דקרא כדאיתא צירושלמי, והוא הר ההר, והר ההר מרגום ירושלמי, טורי אמנון: ח מהיבן החזיקו עו"ץ בבב"ז וכו'.

צפרק ששי דשביעית (מ"ב) מנן, ג' ארלות לשביעית, כל שהחזיקו [צ] עולי צבל מא"י ועד כזיב, לא נאכל ולא נעבד, כל שהחזיקו [צ] עולי מנרים מכזיב ועד הנהר ועד אמנה, נאכל אכל לא נעבד, מן הנהר ומאמנה ולפנים, נאכל ונעבד. וצירושלמי (סס סוף ה"א), אמר רב הונא, כיוי מתנימין, מכזיב ועד הנהר מכזיב ועד אמנה. וכתב רבינו שמעון, כלומר, זה לזד מורת וזה לזד מנרב. וצפ"ק דדמאי (מ"ג) מנן, מכזיב ולהלן, פטור מן הדמאי. וצירושלמי (סס ה"ב) מני, כזיב בעצמה פטורה מן הדמאי: **ט אי זו היא סוריא מארץ ישראל וכו' אב"ש עבו חוצה לארץ וכו'.** צפ"ק דגיטין (ג), ר"י אומר מרקס למורת, ורקס כמורת, מאשקלון לדרוס, ואשקלון כדרוס, מעכו לנפון, ועכו כנפון. ופירש רבינו שלמה יחזקי (ד"ה רבי יהודה), מרקס עד סוף העולם למורתו הוי מדינת הים, ורקס עצמה נידונה כמורת העולם, ולא כא"י, וכן כולם. והע"ג דצפרק שני דיניו גזירות (כמות ק"ב) וצפרק מי שאחזו (גיטין עו). משמע דעכו א"י, כבר אמרו צפרק ששי דשביעית (ירושלמי ה"א),

ז אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עו"ץ מצרים. מרקס שהוא במזרח ארץ ישראל עד הים הגדול, מאשקלון שהיא לדרוס ארץ ישראל עד עכו שהיא בצפון; היתה מהלך מעכו לכזיב, כל הארץ שעל ימינו שהוא מזרח הדרך - הרי היא בחזקת חוצה לארץ, ויטמאה משום ארץ העמים ופטורה מן הפעשור ומן השביעית, עד שינדע לה שאותו המקום מארץ ישראל, וכל הארץ שעל שמאלו שהוא מערב הדרך - הרי היא בחזקת ארץ ישראל, וטהרה משום ארץ העמים וחיבת במעשור ובשביעית, עד שינדע לה שאותו מקום חוצה לארץ; וכל ששופע ויורד מטורי אמנון ולפנים ארץ ישראל, מטורי אמנון ולחזין חוצה לארץ; והנפסים שביים רואין אותן כאלו חוט מתוח עליהם מטורי אמנון ועד נחל מצרים, מן החוט ולפנים ארץ ישראל, מן החוט ולחזין חוצה לארץ. וזו היא צורתה: ח מהיבן החזיקו עו"ץ בכל, מכזיב ולפנים פנגד המזרח. ומכזיב ולחזין עד אמנה - והיא אמנון, ועד הנהר - והוא נחל מצרים - לא החזיקו בו, וכזיב עצמה לא החזיקו בה: **ט אי זו היא סוריא מארץ ישראל ולמטה - פנגד ארם נהרים וארם צובה כל יד פרת עד בכל, כגון דמשק ואחלב וחרן (ומגבת) [ומגבג] וכיצא בהן עד שנער וצהר הרי היא פסוריא. אבל עכו חוצה**

מסיני שעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. וראיתי מי שכתב, הלכה למשה מסיני לאו דוקא, דאין זה מן התורה, אלא צאלו היא הלכה למשה מסיני. ומיהו צמוספתא משמע דהלכה למשה מסיני ממש קאמר, עכ"ל. וי"ל לתר, שהרבה לו הקצ"ה למשה כל מה שעמדיו לחדש הנביאים והתנאים, ואמר לו, כי גזרי רבנן על ארץ עמון ומואב מעשרות, יהיה נוהג מעשר עני בשביעית, ואין זה דוחק. וצבל נקרא שם צמשה מעשה ישן, ומעשה צבאים ומנרים, נקרא מעשה חדש ומעשה תנאים: **ז אי זו היא ארץ שהחזיקו בה וכו'.** פ"ק דגיטין (ג) משנה, א"ר יהודה, מרקס למורת, ורקס כמורת, מאשקלון לדרוס, ואשקלון כדרוס, מעכו לנפון, ועכו כנפון. והא דלא חשיב מערב, לפי שהים הוא גבול א"י מצד המערב, ואיכא למדק, דמשמע ממתנימין דרקס ואשקלון ועכו אינן מא"י, ולא משמע הכי מן הכמוצים, ועכו משמע צגמרא דהוי מא"י. ונראה לתר, דלעולם רקס ואשקלון ועכו מא"י הם, אלא שרבי יהודה עשה אותן כחול' לענין גיטין, לפי שן רחוקות ממקום השיבוט. והמסופות האריכו צריש גיטין (ב ד"ה ואשקלון) עיי"ש, ורבינו כתב צמון שהם מחול': היה מהלך מעכו לכזיב וכו'. צפ"ק דגיטין צריש (סס ט) לנפון רבינו. וב"ש ששופע מבוטרי אמנון וכו'. (סס ט) צריש לנפון רבינו, ופסק כח"ק. וחזרו של הר הוא גבול א"י, ומשם מוחזין חוט עד נחל מנרים הנקרא וחד אל עריש. ומי שאומר נחל מנרים הוא גבול, טועה הוא: ח מהיבן החזיקו עו"ץ בבב"ז וכו'. צירושלמי דשביעית פ"ו (ה"ב) מונה כל העיירות שהחזיקו בהם עולי צבל, ומכללם גניא דאשקלון. וקדקו מכאן, דאשקלון כחזן, ומכאן משמע דאשקלון מארץ ישראל, מאותם שכבשו עולי מנרים. ואפשר, דהא דמני ר' יהודה ואשקלון כדרוס היינו לעולי צבל. וגרסינן צפ"ק דדמאי (מ"ג), מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי, כזיב עצמה מאי היא, מני, כזיב עצמה פטורה מן הדמאי: **ט אי זו היא סוריא וכו'.** סוף ערכין, הס המקומות שכבש דוד המלך. ומנה שכבש עד שנער, ולא שנער צבל, שהרי מנה לעיל שנער מחול', ולא מסוריא: **אב"ש עבו חוצה לארץ באשקלון וכו'.** לפי מה שכתבתי למעלה, כרין לומר דחול' לאו דוקא, אלא חולה לארץ שכבשו עולי צבל, ולעולם מארץ ישראל היא שכבשו עולי מנרים. ואם דברי רבינו כפשוטן, שהם ממוזה לארץ ממש, ל"ל דמרי אשקלון הוו, מד צדרוס וחד צארץ פלשתיים, ועכו חניה מא"י וחניה מחול'. והא דהוה מנשק כיפי דעכו, היינו מחניה של א"י. ועדיין כרין תלמוד:

מקורות וצינונים

הלכות גירושין פ"ז ה"י: וזו היא צורתה - א"ה. עיין בילקוט ביאורים: ח מהיבן החזיקו עו"ץ בבב"ז - ראה בשביעית פ"ו מ"א וכל שהחזיקו עולי מצרים מכזיב ועד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד מן הנהר ומאמנה ולפנים נאכל ונעבד. וראה הלכות בכורים פ"ה ה"ח, והלכות שמיטה ויובל פ"ד הכ"ז, וראה שו"ת סימן קכ"ב: **אמנה** - ראה שו"ת סימן קכו: **וכזיב עצמה** - ראה ירושלמי דמאי פ"א ה"ג 'כזיב עצמה מה היא תני גזיב עצמה פטורה מן הדמאי'. וראה הלכות מעשר פ"ג ה"ג: **ט אי זו היא סוריא** - ספרי עקב נא מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובה: **עד שנער** - ראה לעיל ה"א: **אב"ש עבו חוצה באשקלון** - גיטין ב. ואשקלון כדרוס וכו' ועכו כצפון. וראה הלכות עבדים פ"ח ה"ו:

ז אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עו"ץ מצרים - גיטין ב. מרקס למורת וכו' מאשקלון לדרוס וכו' מעכו לצפון: **מאשקלון** - ראה להלן ה"ט: היה מהלך ארץ וכו' - גיטין ז: היה מהלך מעכו לכזיב מימינו למורת הדרך טמאה משום ארץ העמים ופטורה מן המעשור ומן השביעית עד שידוע לה שהיא חייבת משמאלו למערב הדרך טהורה משום ארץ העמים וחיבת במעשור ובשביעית עד שידוע לה שהיא פטורה. וראה שו"ת סימן קכו: **וטמאה משום ארץ העמים** - שבת טו. גזרו טמאה על ארץ העמים: **וב"ש ששופע וכו' - גיטין ח.** 'כל ששופע ויורד מטורי אמנון ולפנים ארץ ישראל מטורי אמנון ולחזין חוצה לארץ: **והנפסים שביים** - גיטין ח. 'הנפין שביים רואין אותן כאילו חוט מתוח עליהם מטורי אמנון עד נחל מצרים מן החוט ולפנים א"י מן החוט ולחזין חול'. וראה

עכו יש זה א"י ויש זה חוזה לארץ. ויש לתמוה על רבינו למה לא כתב קן. ואפשר לומר, דרבינו לא נחית הכא אלא לומר שמה שיש עכו שאינו א"י, אין לו דין סוריא, אלא דין חוזה לארץ. ועי"ל, דכלל מה שכתב והס תחומי א"י, יש מקומות שנמשע שקתם מא"י. ועל מה שכתב דאשקלון חו"ל יש לתמוה,

דנאספר יהושע ובאספר שופטים משמע שהיא מא"י. ועוד, דדירושלמי מני בתחומי א"י שהחיקו עולי צבל, גיגא דאשקלון, וקאמר עליה, דאשקלון ענמא, מן מה דמי גיגא דאשקלון, דהא אמרה דאשקלון כחוק. משמע שהיא חוק לכיבוש עולי צבל, והיא חוק כיבוש עולי מנאים. ועוד, דלאמרינן התם, שנמנו עליה לפטרה מהמעשרות, וכתבו רבינו בסמוך, אלמא מכיבוש עולי מנאים היא, והיאך כתב כאן שהיא חוזה לארץ. ואפשר לומר שיש זה א"י ויש זה חו"ל, כמו שאמרנו בעכו, ומ"מ איני

יודע למה חלה רבינו עכו באשקלון, דמאי פשיטתא דאשקלון טפי מעכו: י עכו"ם שקנה קרקע בא"י לא הפקיעה וכו'. בסוף

פרק השולח גיטין (גיטין מו). אפילו רבה ור"א זמילתא, ופסק רבנא, דרב אשי דנתרא הוא מתרין תמיתין אליביה. וסוגיא דפ"ק דבכורות (ב) גבי הלוקח טבלים ממורחסי העכו"ם הכי סברה. וזכר הקומץ רבה (מנחות נב), גבי הא דלמר ר"ש שזרי מעטר לו טבל צולין, צדל לישנא הכי סבר. וכן היא שניה בפ"ה דדמאי (ט"ו) כההוא לישנא. ואע"ג דבכמה משניות מסדר זרעים ומקומות אחרים משמע דיש קנין לעכו"ם לא קי"ל כוותיהו. אי נמי, דהתם בשלל חזר ולקחה ממנו ישראל, ורבינו מיייר בשחזר ולקחה ממנו ישראל, כמבואר בדברי. וכן לענין הקונה ממנו פירות ומירתן ישראל וכדבסמוך. ומה שכתב, ויש קנין לעכו"ם בסוריא וכו', שם (גיטין מו): יא פירות העכו"ם שגדלו בקרקע וכו'. בסוף פ"ק דבכורות (סג), א"ר חנינא, הלוקח טבלים ממורחסי מן העכו"ם, מעשרן והס שלו. דמרחינהו מאן, אלימא דמרחינהו עכו"ם, דאגנ' (דברים י"ד) אמר רחמנא, ולא דגן עכו"ם, אלא דמרחינהו ישראל צרשות עכו"ם, מעשרן, דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מיד מעשר. והן שלו, דאמר ליה, קאמינא מכח גברא דלח מניא לאשתעווי דינא צהדיה. ומפרש רבינו, דהא דקאמר דמרחינהו ישראל צרשות עכו"ם, היינו שלקחן ישראל אחר שנתלשו קודם שתגמר מלאכתן, וגמרו ישראל, וכן פירשו התוספות (שם ד"ה דמרחינהו). ומה שכתב, חייבים בכל מן המורה, משמע לרבינו דרשעא דגנן ולא דגן עכו"ם, דרשעא גמורה היא מן המורה, אלמא כל שאינו דגן עכו"ם אלא דגן ישראל, חייב מן המורה. ומה שכתב, ומפריש תרומה גדולה וכו' עד ולוקח דמיה. שם: כתוב באורחות חיים בסוף הלכות חלה בשם הראב"ד, אפילו קנה מהעכו"ם דגן ומירתן ישראל, חייב בתרומה ומעשרות. ואם קנה מהעכו"ם שצלים לנורך מזות, ומרתן עכו"ם שציל ישראל, מחייב בתרומה, דשלוהו של אדם כמותו. אבל אם המוכר עכו"ם מרחו, פטור, עכ"ל. ואינו יודע מניין לו לרב ז"ל לתלך בין מוכר עצמו לעכו"ם אחר. ואפשר דהוא דרין אם המוכר עכו"ם מרחו קודם שמתר לעכו"ם פטור. ומה שכתב בשלוהו של אדם כמותו, יש לגמגם בו, דהא אין שלוחות לעכו"ם. ודע דבמנחות פרק רבי שמעאל (טו - יז) אמרינן, מירוח העכו"ם אי פוטר תנאי היא, דתניא, תורמינן משל ישראל על של ישראל, ומשל עכו"ם על של עכו"ם, ומשל כל על של כל, דברי רבי מאיר. ורבי יהודה רבי יוסי ורבי שמעון אמרינן, תורמינן משל ישראל על של ישראל, ומשל עכו"ם על של עכו"ם, ומשל כותיים על של עכו"ם, אבל לא משל ישראל על של עכו"ם, ולא משל עכו"ם על של ישראל. בני רבא, גלגול העכו"ם מאי וכו'. הדר אמר רבא. מא"ד מירוח העכו"ם פוטר, גלגול העכו"ם פוטר, מא"ד מירוח העכו"ם אינו פוטר, גלגול העכו"ם אינו פוטר. איחייבה רב פפא [לרבא], עכו"ם שהפריש פטר חמור וכו'. ועוד איחייבה רבינא לרבא, חלת העכו"ם בארץ וכו', והא האי תנא דאמר מירוח העכו"ם אינו פוטר, גלגול העכו"ם פוטר. מדרבנן, גזירה משום צעלי כסין. ופירש"י (שם ד"ה ומשל כל), משל כל על של כל וכו', מאיזה שירצה חורס על של חציר, ואפילו משל עכו"ם וכותיים על של ישראל, אלמא מירוח העכו"ם אינו פוטר, והוה ליה שניה חייבים. אבל לא משל ישראל וכו', דקסבר מירוח העכו"ם פוטר, והוה ליה מן הפטור על החיוב, ומן החיוב על הפטור. מדרבנן, כלומר, לעולם הא דקתני לגבי חלה גלגול פוטר, הנך תנאי היא דפטרי לעיל צמירות, והא דקתני לעיל מדוקיח הא תרומתו אסורה, מדרבנן היא אסור, מדרבנן גזירה משום צעלי כיסים עשירים שלוקטים תבואה ממחרים, ואי שריית ללוקח מן עכו"ם שלא יעשר, דמירוח עכו"ם פוטר, אחי למימר נמי לוקח ממחר ישראל פוטר. לישנא אחרינא, משום צעלי כיסים שיש להם קרקעות הרבה ומסים על רוב מעשרות, ויקטוהו לעכו"ם וימרחוהו עכו"ם

י עכו"ם שקנה קרקע בא"י וכו'. פרק השולח (גיטין מו). הו פלוגתא דאמוראי, ומשמע דתנאי נמי פליגי זה, ופסק כמא"ד אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מן המעשרות. ומה שכתב רבינו, לפיכך אם חזר ולקחה, לא למימרא שחס לקח הפירות לא יחייב מן המורה, שכן כתב בסמוך שחייב, אלא זה לומר, שאפילו לקח הקרקע,

לא הו כיבוש יחיד ויהיה פטור מן המורה, אלא חייב בכל מן המורה, ואין יכול לומר אי זה מכח העכו"ם, שהרי קנה את הקרקע: ויש קנין לעכו"ם דהפקיע וכו'. שם, ת"ר, ישראל שלקח עדה מעכו"ם וחס ומכרה לו, משהביאה שלש, חייבת במעשר, שכבר נתחייבה. נתחייבה אין, לא נתחייבה, לא. הכא תנאי עסקינן, בסוריא, דקא סבר כיבוש יחיד לא שמה כיבוש, וטעמא, כיון דמעשר דייה מדרבנן, יש קנין לעכו"ם זה: יא פירות העכו"ם שגדלו וכו'. פ"ק דבכורות (בא - ב): א"ר שמואל בר נתן א"ר חנינא, הלוקח טבלים ממורחסי מן העכו"ם,

פרק השולח גיטין (גיטין מו). אפילו רבה ור"א זמילתא, ופסק רבנא, דרב אשי דנתרא הוא מתרין תמיתין אליביה. וסוגיא דפ"ק דבכורות (ב) גבי הלוקח טבלים ממורחסי העכו"ם הכי סברה. וזכר הקומץ רבה (מנחות נב), גבי הא דלמר ר"ש שזרי מעטר לו טבל צולין, צדל לישנא הכי סבר. וכן היא שניה בפ"ה דדמאי (ט"ו) כההוא לישנא. ואע"ג דבכמה משניות מסדר זרעים ומקומות אחרים משמע דיש קנין לעכו"ם לא קי"ל כוותיהו. אי נמי, דהתם בשלל חזר ולקחה ממנו ישראל, ורבינו מיייר בשחזר ולקחה ממנו ישראל, כמבואר בדברי. וכן לענין הקונה ממנו פירות ומירתן ישראל וכדבסמוך. ומה שכתב, ויש קנין לעכו"ם בסוריא וכו', שם (גיטין מו): יא פירות העכו"ם שגדלו בקרקע וכו'. בסוף פ"ק דבכורות (סג), א"ר חנינא, הלוקח טבלים ממורחסי מן העכו"ם, מעשרן והס שלו. דמרחינהו מאן, אלימא דמרחינהו עכו"ם, דאגנ' (דברים י"ד) אמר רחמנא, ולא דגן עכו"ם, אלא דמרחינהו ישראל צרשות עכו"ם, מעשרן, דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מיד מעשר. והן שלו, דאמר ליה, קאמינא מכח גברא דלח מניא לאשתעווי דינא צהדיה. ומפרש רבינו, דהא דקאמר דמרחינהו ישראל צרשות עכו"ם, היינו שלקחן ישראל אחר שנתלשו קודם שתגמר מלאכתן, וגמרו ישראל, וכן פירשו התוספות (שם ד"ה דמרחינהו). ומה שכתב, חייבים בכל מן המורה, משמע לרבינו דרשעא דגנן ולא דגן עכו"ם, דרשעא גמורה היא מן המורה, אלמא כל שאינו דגן עכו"ם אלא דגן ישראל, חייב מן המורה. ומה שכתב, ומפריש תרומה גדולה וכו' עד ולוקח דמיה. שם: כתוב באורחות חיים בסוף הלכות חלה בשם הראב"ד, אפילו קנה מהעכו"ם דגן ומירתן ישראל, חייב בתרומה ומעשרות. ואם קנה מהעכו"ם שצלים לנורך מזות, ומרתן עכו"ם שציל ישראל, מחייב בתרומה, דשלוהו של אדם כמותו. אבל אם המוכר עכו"ם מרחו, פטור, עכ"ל. ואינו יודע מניין לו לרב ז"ל לתלך בין מוכר עצמו לעכו"ם אחר. ואפשר דהוא דרין אם המוכר עכו"ם מרחו קודם שמתר לעכו"ם פטור. ומה שכתב בשלוהו של אדם כמותו, יש לגמגם בו, דהא אין שלוחות לעכו"ם. ודע דבמנחות פרק רבי שמעאל (טו - יז) אמרינן, מירוח העכו"ם אי פוטר תנאי היא, דתניא, תורמינן משל ישראל על של ישראל, ומשל עכו"ם על של עכו"ם, ומשל כל על של כל, דברי רבי מאיר. ורבי יהודה רבי יוסי ורבי שמעון אמרינן, תורמינן משל ישראל על של ישראל, ומשל עכו"ם על של עכו"ם, ומשל כותיים על של עכו"ם, אבל לא משל ישראל על של עכו"ם, ולא משל עכו"ם על של ישראל. בני רבא, גלגול העכו"ם מאי וכו'. הדר אמר רבא. מא"ד מירוח העכו"ם פוטר, גלגול העכו"ם פוטר, מא"ד מירוח העכו"ם אינו פוטר, גלגול העכו"ם אינו פוטר. איחייבה רב פפא [לרבא], עכו"ם שהפריש פטר חמור וכו'. ועוד איחייבה רבינא לרבא, חלת העכו"ם בארץ וכו', והא האי תנא דאמר מירוח העכו"ם אינו פוטר, גלגול העכו"ם פוטר. מדרבנן, גזירה משום צעלי כסין. ופירש"י (שם ד"ה ומשל כל), משל כל על של כל וכו', מאיזה שירצה חורס על של חציר, ואפילו משל עכו"ם וכותיים על של ישראל, אלמא מירוח העכו"ם אינו פוטר, והוה ליה שניה חייבים. אבל לא משל ישראל וכו', דקסבר מירוח העכו"ם פוטר, והוה ליה מן הפטור על החיוב, ומן החיוב על הפטור. מדרבנן, כלומר, לעולם הא דקתני לגבי חלה גלגול פוטר, הנך תנאי היא דפטרי לעיל צמירות, והא דקתני לעיל מדוקיח הא תרומתו אסורה, מדרבנן היא אסור, מדרבנן גזירה משום צעלי כיסים עשירים שלוקטים תבואה ממחרים, ואי שריית ללוקח מן עכו"ם שלא יעשר, דמירוח עכו"ם פוטר, אחי למימר נמי לוקח ממחר ישראל פוטר. לישנא אחרינא, משום צעלי כיסים שיש להם קרקעות הרבה ומסים על רוב מעשרות, ויקטוהו לעכו"ם וימרחוהו עכו"ם

מקורות וצייונים

חוי"ט באשקלון - ראה לעיל ה"ה, והלכות קידוש החודש פ"ה ה"א, והלכות טומאת מת פ"א ה"ב: והם תחומי ארץ ישראל - תוספתא מעשר שני פ"ב ה"טו י' יוסה אומר תחומי ארץ ישראל שבכתובים נידונין בחוצה לארץ ר' לעור בר י' יוסה אומר נידונין בארץ ישראל. וראה לעיל ה"ז: י עכו"ם שקנה קרקע בא"י - גיטין מז. שאין קנין לעכו"ם בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר. טור ושו"ע סימן שלא ס"ג. וראה שו"ת סימן קטן, וסימן שלו, ופיה"מ גיטין פ"ד מ"ט: אינה כביבוש יחיד - ראה לעיל ה"ב: ובמאי ביבורים - ראה הלכות ביבורים פ"ב ה"טו: ויש קנין לעכו"ם בסוריא וכו' - גיטין מז. והכא במאי עסקינן בסוריא וקסבר כיבוש יחיד לא שמה כיבוש. וראה שו"ת סימן קטן: כמו שיתבאר - להלן ה"טו-ז: יא פירות העכו"ם שגדלו בקרקע

שקנה בא"י - בכורות יא...: הלוקח טבלים ממורחין מן העובד כוכבים מעשרן והן שלו דמרחינהו מאן אלימא דמרחינהו עובד כוכבים דגנן אמר רחמנא ולא דגן עובד כוכבים אלא דמרחינהו ישראל מרשות עובד כוכבים מעשרן דאין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר והן שלו דאמר ליה קאתינא מכח גברא דלא מצית אישתעייה דינא בתריה וכו' כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר זרעון מילתא דא"ר יהושע בן לוי מנין ללוקח טבלים ממורחין מן העובד כוכבים שהוא פטור מתרומת מעשר. ירושלמי דמאי פ"ה ה"ח הלוקח פירות תלושין מן עכו"ם מפריש תרומה ותרומת מעשר מהלכה ונותן לשבט ונוטל דמים מן השבט. טור ושו"ע סימן שלא ס"ד. וראה שו"ת סימן קטן, וסימן שלו-שלו: